

פרשת יתרו

הרב יששכר פרנד, אחד מראשי ישיבת נר ישראל בבולטימור נותן הסבר מעניין על המדרש, במדבר רבה פרשה יט :

ר' אחא בשם ר' חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה: ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מיוצאי חלצי! אמר לו חייך שהוא מחלצ'ך ה"ד (שמות יח) ושם האחד אליעזר שם אותו המיוחד. אין המדרש הזה אומר אלא דרשיני.

והנה מדרש אחר המופיע במכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דעמלק פרשה א

שבשעה שאמר משה ליתרו, תן לי צפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו, קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה, אמר לו מהו, אמר לו בן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים, וקבל עליו. אמר לו השבע לי, וישבע לו, שנ' (שמות) ב כ"א) ויואל משה. אין אלה אלא לשון שבועה

המדרש הזה מאוד תמוה, לא רק מפני שקשה להבין שמשה הסכים לתנאי כזה, אבל גם מפני שאיך יתכן שיתרו דרש בכלל תנאי כזה? למרות שיתרו בקריירה הענפה שלו היה פעם כהן לעבודה זרה, מדרשים אחרים אומרים שבשלב הזה של חייו, הוא כבר "השיג את האור". הוא כבר לא האמין בעבודה זרה בתור "הדת האמיתית". ואם כן, מדוע ידרוש שנכדו הראשון ילך בדרכים העקלקלות שהוא עצמו כבר לא האמין בהם? בלתי הגיוני שיתרו דרש זאת ועוד יותר חסר הגיון שמשה רבנו הסכים לזה.

רב חיים שמואלביץ ורב שמעון שוואב שניהם מסבירים שהמדרש האחרון מביא אור על מחלוקת מאוד עקרונית בצורת חינוך ילדים. יתרו לא רצה שהנכד הראשון שלו יהיה עובד עבודה זרה, ח"ו. יתרו כאמור מצא את האור, אבל היגיע לאמת ע"י חקירות וניסויים. הוא לא קיבל מעצמו את גילוי התורה על מגש של כסף. הוא חקר ודרש והתאמץ, ניסה אלטרנטיבות שונות. חכמינו אומרים שיתרו ניסה את כל עבודות הזרות שבעולם, עד שהבין שהן אינם אלא זיופים.

הפילוסופיה של יתרו הייתה: " אני הגעתי לאמת בכוחות עצמי, ואני מרגיש שזאת היא השיטה הטובה ביותר לגדל ילדים. תן להם לחפש בעצמם, גם לעשות טעויות בעצמם, ובדרך הזה להגיע למסקנותיהם הם.

משה רבנו לא הסכים לגישה הזאת. הוא טען שדורשים בכוחות עצמאיים רק כשעדיין מחפשים את האמת. אולם אם אנחנו כבר משוכנעים ויודעים מה האמת, אין שום סיבה להמשיך לחפש. משה רבנו ידע שהאמת הוא "ה' אלוקינו, ה' אחד". רק לקבל את הסכמתו של יתרו לנישואיו עם צפורה, משה הסכים לפשרה. הילד הראשון יתחנך בשיטת יתרו של מחקר וניסויים. כל הילדים שייוולדו אחריו יתחנכו לפי שיטת משה של אמונה בלי שאלות, וביטחון בלי פקפוק בה' אחד ושמו אחד. אבל גם יתרו וגם משה קיוו שהילד הראשון גם הוא יגיע למסקנות אמת, שה' הוא האלוקים האמיתיים.

דרך ההסבר הזה, אנחנו מבינים את הפסוק "אשר שם האחד גרשום... ושם האחד אליעזר".

אין זה דרך רגילה לכתוב. הפסוק היה צריך להיות " שם האחד גרשום ושם השני אליעזר". מדוע תואר אליעזר כ"אחד" כאלו גם הוא היה בכור?

התשובה היא ששניהם "אחד". גרשום היה הראשון לפי שיטת יתרו ואליעזר הראשון לפי שיטת משה.

אם גישת יתרו של חיפוש הגיוני והגעת אל הבנת הבסיס של דת אמת מתקבלת על הדעת, זה רק כשמדובר במצוות שיש בהן היגיון רציונאלי. אבל מה עם החוקים? איך יגיב החוקר כשהוא נתקל במצווה שאינו מסתדר עם הגיונה? הוא לא יקבל אותה! אמנם, ניתן למצוא הגיון וסיבה כמעט לכל מצוות התורה, לרבות לאלה הנכללות במונח חוק. פרה אדומה הינה היוצא מן הכלל. המצווה הזאת היא החוק המיוחד שעליו אמר שלמה המלך " אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז' כ"ג). מה קורה כשהחוקר והדורש נתקלים בפרה אדומה?

התשובה היא שאפילו למצווה הזאת, מנסים חכמינו למצוא הסבר הגיוני. הם אומרים שפרה אדומה היא כפרה לחטא העגל: "א"ר איבו משל לבן שפחה שטינף פלטרין של מלך. אמר המלך תבוא אמו ותקנח את הצואה, כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל" (מדרש רבה במדבר, פרשה י"ט פסקה ח).

הרב שמעון שוואב ז"ל מקשר את העניין למדרש שבו התחלנו. ההסבר שניתן אפשרי רק לפי הדעה שפרה אדומה חייבת להיות בת שלוש שנים. פרה יכולה להוליד רק מגיל שלוש. פחות משלוש, אינה יכולה להוליד. הסיבה שפרה אדומה היא אימה של עגל שמנקה את

לכלוכו אינה קיימת אם פרה אדומה כשרה כבר בגיל שנתיים כי בגיל הזה אינה יכולה להוליד עגל. וזה בדיוק הדעה של רבי אליעזר במשנה. לכן לפי רבי אליעזר, פרה אדומה היא חוק החוקים שאין לו סיבה לחלוטין, אפילו לא סיבת האם שמקנחת את לכלוך בנה.

אם כן, ברור שדעת רבי אליעזר היא שקבלת התורה יכולה להיות רק דרך אמונה טהורה, ולא על ידי ניסוי, היגיון ושיקול דעת.

כשמשנה רבנו שמע הקב"ה מצטט את דעת רבי אליעזר, אמר מאוד הייתי רוצה שהאיש יהיה מזרעי – דהיינו שהוא זה שמסכים עם דעתי על צורת חינוך בחיים המבוסס על אמונה ולא על נסיינות ורציונליזם המתאימים לשכלנו. הקב"ה אישר למשה שאכן כך יהיה ומציין העובדה ששם בנו של משה הוא אליעזר כרמז שקוף.

רעיון דומה ניתן למצוא גם בעשרת הדברות. אם היו שואלים, מה לדעתך צריכים להיות עשרת הדברות? בוודאי התשובה תהיה – עשר מצוות הכי חשובות. והנה בעשרת הדברות, אכן אנו מוצאים מצוות חשובות ביותר, אמונה בה', שמירת שבת, כיבוד אב ואם...

אבל מאידך, אנו מוצאים בעשרת הדברות מצוות פשוטות ביותר כמו לא תרצח, לא תגנוב, שלכאורה לא מתאימות להכניסן למקום כזה חשוב!

תשובה לשאלה זו מובאות בספרי חסידות:

דבר זה בא ללמדנו, שצריך לקיים את רצון ה', לא בגלל שהשכל שלנו מבין זאת, אלא בגלל שהקב"ה צווה אותנו לקיים. אם הבסיס לקיום המצוות הוא שכלי בלבד, יתכן שמחר ההיגיון השכלי יהיה שונה. סברות שכליות חדשות, שיתעוררו במוחו של האדם, יובילו אותו לא לקיים מצוות אלו או אחרות, כי ההיגיון השכלי שלו אומר שלא צריך לקיים.

אבל אם הבסיס לקיום המצוות, הוא, כי הקב"ה ציווה, אזי, אף סברא, או הגיון שכלי לא יוכלו למנוע את האדם מלקיים את מצוות ה'. כשהיסוד לקיום המצוות הוא האמונה, אין שום כוח בעולם שיוכל להפריע לאדם לקיים את רצון ה'.

כוח האמונה שקיים אצל יהודי, הוא כוח בלתי מוגבל, ועל יסוד איתן חזק כזה, עם ישראל שמר במסירות נפש במשך כל הדורות על התורה והמצוות, למרות כל הרדיפות והקשיים שהיו לו. על זה אומרים בדרך צחות: למה? יאמרו הגויים, רק גוי שואל תמיד למה, אבל אשרי העם שככה לו, ברוכים ישראל שמקבלים עליהם את הוראות הקב"ה בלי שאלות מיותרות. למה? ככה!!

ברור, כמובן, שצריך "לקחת" את כוח האמונה, ולהשתדל להוריד אותה גם לתוך השכל, כפי יכולת האדם, ואז האמונה מובילה את השכל לכיוון וליעד הנכונים, להבין ולהתעמק יותר ויותר בלימוד והבנת התורה והמצוות.

שכל המושתת על אמונה, הוא השכל הבריא של עם ישראל.